

Соціальна робота з неповними та конфліктними сім'ями у США

Проблемою соціальної роботи в сім'ї займаються політики різних держав по всьому світі. Соціальні служби багатьох країн надають цьому питанню великого значення. Як показують дослідження, основною проблемою є те, що з'явилося дуже багато неповних сімей і це викликає ряд труднощів: виникнення конфліктів, занедбаність дітей, погіршення психічного стану як батьків так і дітей. Про це свідчать результати досліджень таких педагогів та психологів як К. Левін, О. Максимович, Д. Морено, Ф. Парсон, С. Фрайд, П. Хоулт та ін.

Система соціальної роботи в США складалася протягом цілого століття і започаткувала її Джейн Адамс, яка у 1889 році допомогла іноземцям, які перебували в Америці без знання мови, без домівок та роботи. Сьогодні, питанням соціальної роботи в США як навчальної дисципліни займається Американська рада. Вона займається підготовкою компетентних працівників.

Соціальна робота – це галузь наукових знань і професійна діяльність, спрямована на підтримання і надання кваліфікованої допомоги будь-якій людині, групі людей, громаді, що розширює або відновлює їхню здатність до соціального функціонування, сприяє реалізації громадянських прав, запобігає соціальному виключенню [1, 300].

Вивчення цього питання є дуже важливим, тому що в родинях трапляються складні ситуації, які не можна вирішити без допомоги спеціалістів соціальної роботи.

Спеціаліст соціальної роботи – соціальний працівник або соціальний педагог, зайнятий у сфері соціальної роботи, освітньо-виховної, культурно-дозвільної діяльності, який має спеціальну освіту, спеціальність, кваліфікацію, знання та досвід соціальної роботи з окремими групами людей, в тому числі дітей, молоддю, людьми похилого віку, сиротами, інвалідами, хворими, тощо [1, 260].

У США спеціаліст соціальної роботи повинен мати ступінь магістра, і отримати спеціалізацію в цій області. Як відомо, стратегія державної політики скоротила витрати на соціальні служби у деяких штатах і це призвело до зниження кількості професійних спеціалістів, які займаються роботою з дітьми та сім'ями, тому цю роботу виконують соціальні педагоги, які мають ступінь бакалавра.

Мета соціальної роботи передбачає регулювання правових, економічних відносин людини із суспільством, надання їй допомоги та підтримки в подоланні проблеми.

У кожній країні фахова асоціація ставить свою мету перед соціальними працівниками. Метою американської асоціації є соціальна робота з розвитку або відновлення взаємовигідних відносин особистості з суспільством аби зробити життя кожної людини кращим. Завдання соціальної роботи полягають у подоланні життєвих проблем клієнтів; забезпеченні розвитку соціальних служб, а також у встановленні зв'язків клієнтів із соціальними службами.

Об'єктом соціальної роботи є проблеми людей, розв'язання яких потребує допомоги кваліфікованих спеціалістів, тобто соціальних працівників.

До суб'єктів належать держава, соціальні служби, працівники та благодійні організації.

Підтримка людей у важких життєвих ситуаціях вимагає від соціального працівника рішучих дій. Особливо такою підтримки потребують неповні сім'ї. Зростання розлучень призводить до порушення сімейної структури. Відсутність у родині одного з батьків ускладнює процес виховання дітей, де дитина не може спостерігати за моделлю нормальних подружніх відносин. Це призводить до того, що у дитини формуються неправильні уявлення про шлюб та сім'ю. Як показують дослідження, частіше розпадаються сім'ї тих, хто ріс у неповній родині.

Щоб допомогти батькам зберегти сім'ю робітники соціальних служб спочатку спостерігають за тим, що відбувається в їхніх домівках. Вони консультують батьків та дітей, надають їм корисну інформацію і радять використовувати всі можливості, аби зберегти нормальні стосунки. Іноді, не дивлячись на надану допомогу з боку соціальної служби, батьки не можуть знайти спільну мову і це призводить до розлучення.

Соціальні служби – це підприємства, установи та організації різних форм власності і відомчої підпорядкованості, а також громадяни, які надають соціальні послуги особам, що перебувають у складних життєвих обставинах і потребують сторонньої допомоги [1, 301].

Слід також згадати про те, що у США в 1908 році Френком Парсоном була створена соціальна служба «Гайденс».

«Гайденс» (походить від дієслова «гайд», яке означає «вести, направляти») – це допомога людям у складних ситуаціях. Ця служба включає

велике коло працівників: психологів, соціальних працівників, вчителів-консультантів, лікарів, секретарів.

Працівники «Гайденс» вважають, що діти із неповних сімей є жертвами розлучення батьків. Служба спрямовує всі свої сили, щоб об'єднати сім'ї, які розпалися. Соціальний працівник намагається врегулювати непорозуміння, які виникли між батьками та ставить за мету захистити, насамперед, інтереси дитини.

Соціальному педагогу, який працює з неповною сім'єю потрібно провести реабілітаційну роботу з матерями і дітьми після розлучення, допомогти впоратися з життєвими труднощами, розв'язати питання, що стосуються інтересів дитини. Вони також можуть брати участь у судових засіданнях під час розлучення, в процесі якого вирішується доля дитини – з ким їй залишитися жити.

Зазвичай, після розлучення мати багато часу приділяє домашньому господарству, надмірно опікає дитину, більше працює, аби вона не відчула відсутність батька чи матеріальних нестатків. Надмірна зосередженість матері на матеріальному становищі призведе до того, що дитина буде позбавлена материнської уваги.

Дослідження показують, що спілкування дитини з батьком, який покинув сім'ю можуть складатися по-різному. У більшості випадків батько лише сплачує аліменти і не цікавиться дитиною. У таких випадках його слід запросити до школи чи соціальної служби і пояснити, що дитині молодшого та підліткового віку потрібна не лише матеріальна допомога, а й батьківська підтримка та порада. Слід наголосити на тому, що батько має великий вплив на формування особистості дитини. Можливо, саме така розмова із соціальною службою змінить подальшу долю кожної дитини з неповної сім'ї.

Трапляється так, що мати категорично проти, щоб дитина спілкувалася чи бачилася з батьком, думаючи, що він погано впливає на виховання чи нервову систему дитини. Вона не замислюється, що в даному випадку саме вона може негативно вплинути на психіку та емоційний стан дитини.

Матері слід пояснити, що якщо дитина хоче бачитися з батьком, то лише своєю волею вона не може заборонити їй робити це. При розлученні батьки мають рівні права на виховання дитини і такі суперечливі питання можна з легкістю вирішити за допомогою соціальних служб чи органів опіки та піклування.

Задача соціального працівника полягає в тому, аби допомогти батькові і матері знайти спільну мову заради дитини. Так чи інакше, дитина шукатиме спілкування з батьком потай, а це може позначитися на її здоров'ї і призведе до нервових зривів.

Дуже важливо, аби мати і батько домовилися між собою і не налаштували дитину один проти одного. Необхідно наголосити також на тому, що вони не повинні надто опікуватись над сином чи донькою. Контролюючи кожний їхній крок, вони не зможуть виховати в них здатність до прийняття самостійних рішень. Потрібно встановити демократичні стосунки, відмовитися від надмірного контролю, проявити більше довіри.

Досить важко працювати соціальним службам із самотніми матерями. Такі жінки, як правило, перебувають у постійному стресі і це відбивається не лише на їхньому самопочутті, а й на вихованні дитини. Діти з таких сімей часто страждають від нестачі спілкування, недогляду та зовсім не знають батька. Це негативно позначається на їхньому спілкуванні в дитячому садочку, школі, інших навчальних закладах.

Особливо потерпають від відсутності батька в сім'ї хлопчики, бо як правило жінки не настільки тверді і рішучі у своєму вихованні як чоловіки. Ми не можемо судити жінок, які вирішили ростити дитину самостійно, так як існують різноманітні причини та пояснення такому рішенню. Соціальний працівник повинен зважити на те, що такі жінки не люблять, коли цікавляться їхнім сімейним станом, хоча і потребують професійних порад. Тому, якщо мати не хоче йти на контакт, спеціаліст із соціальної роботи може, принаймні, допомогти дитині і залучити її до занять у гуртках та секціях безкоштовно.

Зовсім недосліджене явище коли батько виховує дитину сам і, як показують дослідження, він зовсім непогано може впоратися з батьківськими обов'язками. Напруга може виникнути у тих сім'ях, де мати не цікавиться дитиною, веде неправильний спосіб життя, або створила нову сім'ю, в якій живе благополучно. Тоді дитина звинувачує себе у розлученні батьків і відчуває ненависть до матері, а потім і до інших жінок.

З усього вищесказаного ми можемо зробити висновок, що неповні сім'ї мають багато проблем і труднощів, які важко вирішити без допомоги соціальних спеціалістів.

Робота з конфліктними сім'ями є не менш важливою та важкою для соціальних педагогів. У такій сім'ї панує постійний страх, сварки, кожний член родини відчуває внутрішній дискомфорт. Статистика показує, що

конфлікти між батьками часто переростають у рукоприкладство з боку чоловіка. Коли дитина підрастає, вона страждає від цього також.

Американські вчені П. Хоулт і С. Фрайд виділяють кілька факторів, які призводять до конфліктності у родині:

1. Конфлікти через вживання одним з членів родини спиртного або пристрасті до азартних ігор.

2. Більшість батьків не готові емоційно до батьківської відповідальності. Будучи дітьми їм самим не вистачало емоційного тепла і вони втратили здатність ставитися до себе з повагою.

3. Домашні конфлікти були нормою у їхній сім'ї. Цю модель стосунків їм передали їхні батьки.

4. Конфлікти, пов'язані з розподілом домашніх обов'язків, доглядом за дітьми.

5. Існує ще такий вид проблеми як підліткова вагітність (коли дитина народжується у матері, молодшої 18 років). Такі підлітки ще самі діти і не готові бути батьками, тому шукають різні причини, аби залишити дитину на когось.

6. Критичні ситуації також часто призводять до конфліктів. До них можна віднести втрату роботи, небажану вагітність, депресію і навіть якийсь незначний випадок.

Якщо у таких родинах дитина страждає від жорстокого ставлення з боку батьків, то соціальний працівник повинен, в першу чергу, допомогти їй. Конфлікт (лат. *conflictus* – зіткнення) – взаємодія двох або більше суб'єктів, які мають взаємовиключні цілі і реалізують на шкоду один одному [4, 173].

Завдання соціального педагога полягає у тому, аби врегулювати конфліктну ситуацію. Спостерігаючи за ситуаціями, він повинен виробити стратегію, якій буде слідувати, аби виявити першоджерело виникнення конфлікту.

Педагог повинен пояснити, що діти, які спостерігають суперечки між батьками, переймають їхній досвід і створять таку ж власну нещасливу сім'ю.

Аби з'ясувати причину конфлікту рекомендується проводити тести для батьків. Відповіді дадуть можливість соціальному педагогу з'ясувати, що не задовольняє у сімейному житті жінку, а що чоловіка. І тоді він вже зможе вибудувати стратегію дій.

Ліквідувати конфлікт може також спеціальна сімейна психотерапія. Під час індивідуальних бесід слід порекомендувати батькам розібратися у сімейних проблемах без присутності дитини та знайти спільну мову заради нормального психічного розвитку дитини. Також необхідно пояснити, що конфліктність несе за собою фатальні наслідки, адже дитина не розуміє чому

виник конфлікт і, як правило, шукає проблему у собі, про що батьки навіть не здогадуються.

Сімейні сварки часто позначаються на навчальній діяльності дитини. Вона стає неухважною, знервованою, пригніченою.

Дуже важко працювати з сім'ями, де батько, або обоє батьків зловживають алкоголем. З ними практично не можливо знайти спільну мову, оскільки такі люди живуть ілюзіями.

Що ж робити соціальному педагогу в такому випадку? Як було зазначено вище, соціальний працівник, перш за все, повинен враховувати інтереси дитини, примусити батьків припинити вживати спиртне у більшості випадків нереально, і якщо життя дитини в такій сім'ї стає неможливим, а батьки-алкоголіки відмовляються від лікування, єдиним виходом є позбавлення їх батьківських прав. Соціальний робітник зобов'язаний повідомити про це батьківський комітет, опікунську раду і залучити комісію у справах про неповнолітніх.

Отже, специфіка соціальної роботи вимагає глибокої обізнаності соціальних працівників з психологією та педагогікою, аби ті зуміли знайти вихід з будь-яких кризових ситуацій.

Слід відзначити, що педагогіка ХХ століття значно розширила межі своїх досліджень, зацікавившись такими феноменами як «соціальні служби», «соціальний працівник», які надають підтримку не лише тим, хто її потребує, а й захищає вразливих та беззахисних людей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вступ до соціальної роботи. Навчальний посібник / За ред. Д.В. Семігіної, І.І. Миновича. – К., 2003.
2. Кофт С., Берефорд П. Соучастие пользователей в социальной работе // Практика социальной работы / Под ред. К. Хамвея, Т. Филпота. – К. – Амстердам, 1996.
3. Лоренц У. Социальная работа в изменяющейся Европе. – К. – Амстердам: Ассоциация психиатро Украины, 1997.
4. М.Г. Коваль, І.Д. Зверева, С.В. Хлебнік. Соціальна педагогіка / Соціальна робота. – К., 1997.
5. Основы конфликтологии: Учеб. пособие / Под ред. В.Н. Кудрявцева. – М.: Юристь, 1997.
6. Социальная работа: Пособие для студентов вузов / Под ред. В.И. Курбатова. – Ростов-на-Дону: Феникс, 1999.

7. Соціальні служби – родині: розвиток нових підходів в Україні / За ред. І.М. Григи, Т.В. Семігіної. – К., 2002.